

kor művésze ne tudjon művészi modern kegyszert készíteni? Vajjon a művészi munka számtalan alkalmát, amelyet az egyház feltár, művészeink nem veszik észre? Hiba, mulasztás, hogy ez irányban nem történik semmi és Magyarország kikapesolódik a modern egyházművészetek törekvéseiből, amelyek széles e világon polgárjogot nyertek.

Jeleztük, hogy a Török és Hajdu cégnek Kozma Lajos néhány bútordarabján és néhány jelenték-

telenebb bútoron kívül a lakberendezési ipar alig szerepel a kiállításon. Ez második éve hogy így van. A Technológiai Iparmúzeum helyisége az apróbb iparművészeti tárgyak elhelyezésére megfelelő, az Andrássy-úti helyiséget pedig szigorú kritika alapján megválasztott kevés számú, de jó lakberendezési tárggyal kell benépesíteni. Szükséges ez különösen a téli időszakban, amikor nem annyira a külföldi vásárlók, mint állandó közönségünk van hivatva a kiállítást látogatni.

NAMÉNYI ERNŐ

• A MAGYAR IPARMŰVÉSZETI, • • HÁZIIPARI KIÁLLÍTÁS ÉS VÁSÁR • • TANULSÁGAI •

z iparművészet korjelenség. Soha élesebben kidomborodni ezt az igazságot nem láttam még, mint a Károlyi-palotában rendezett kiállításon. Igaz, hogy csak véletlen, hogy éppen ez a kiállítás állt oda iskolapéldául, hogy ezt a tételt bizonyítsa és nagyon

valószínű, hogy kisebb vagy nagyobb mértékben minden más bemutatkozása a mai iparművészet és háziipar produktumainak ugyanezt a felismerést erősítette volna meg a nézőben. A mai értelemben vett iparművészet és a mai kor követelményei közötti szakadék mind nagyobb lesz és erről nem az egyes iparművészek tehetnek, hanem az egész «iparművészet» fogalom korszerűtlensége.

Az iparművészet korjelenség: a közelmúlt kor jelensége. A régi korok kézművessége, ha művészi fókig emelkedik is: ipar; művészte, ha a használat szolgálatába áll is: művészet, de a kettő közé beékelődő harmadik valami a se-ipar-se-művészet, vagy ha úgy tetszik, ipar-is-művészet-is, a XIX. század terméke és az «ipari forradalom» néven nevezett gazdasági átalakulás olyan utókövetkezménye, amelynek aktualitása napjainkig már körülbelül lejárt.

Mikor a XVIII—XIX. század ipari forradalmának folyamán a gépipar a napi szükségletek kielégítésének szerepét a céhekben űzött kézművesipar kezéből kivette, komoly esztétikai értékek maradtak gazdátlanul és komoly esztétikai igények maradtak kielégítetlenül. A gyáripar a maga kezdetleges formájában silány és ízléstelen tömegmunkát dobott a piacra és a visszahívhatatlanul elmúlt céhidők ízlése menekült, ahova menekülhetett. Menekült egyrészt az azelőtti is fennálló és nagy tradícióval bíró népies háziiparba. Ez régebben

hivatva volt a háziipart üzőnek és családjának egész szükségletét fedezni. Most azonban már csak a gépipar hézagait tömögötte. Hasznos időtöltésül szolgált, de hamarosan forduló állt be a háziipar életében, felesleget termelt és így produktumával, amely azelőtt jóformán csak az előállító éeljait szolgált, kibátorkodott a piacra és ott szíves fogadtatásra talált. A gyáripar által kiéhezett ízlés váratlan táplálékot kapott a régi idők esztétikai értékeiben, amiket bőségesen hozott számára a háziipar.

Másrészt az iparművészet sietett a veszélyben forgó jóízlés segítségére. Az iparművészet, amit a kor külön ezért, ennek az igénynek a fedezéséért termelt ki magából. Az intellektuális rétegeknek ez az iparoskodó művészkedése tradíció nélkül jött a világra. A feudális idők ízlésörökségével nem is sokat tudott kezdeni és mint polgári produktum azonnal az éppen diadalmaskodó polgári társadalom szolgálatába állt és megkísérelte, hogy egy jellegzetesen polgári formanyelvet teremtsen. És mivel ezt a formanyelvet a legkülönbözőbb utakon lehetett keresni, hát az iparművészet sokféle változatos formát tudott felmutatni és mutat fel a mai napig. Innen van az, hogy a háziipar — bár a piacratermelés a régi tradícionális alkotási menetét kissé megzavarta — mégis lényegében konzervatív, míg az iparművészet haladó. A divat minden megrezdülésére reagál, a képzőművészetek felszínes jelenségeit ellesi és a végletekig mozgékony. Ami kapcsolatot aztán a haladó iparművészet a konzervatív háziiparral fenntart, az főleg abban áll, hogy többek között oda is vissza-visszatér díszítőelemekért, stílusért, nemzeti ízéért, amely utóbbira a nacionalista szellemű polgárság művészetének természetesen szüksége van.

A Károlyi-palota kiállításán — mint minden más háziipari és iparművészeti kiállításon is — mindezt megtaláljuk. Ott vannak a falusi asztalosipar nyomán finomított, fényezett tulipántosbútorok, ott a nemzetközi felhasználhatóságra átdolgozott szádák, szegedi papucsok, szőttesek, népviseleti elemek. Mindez egészen régi, egészen komoly, feudális korban gyökerező háziiparral. Azzal a halványodó és egyre kevesbedő szükségletre termelő iparral, mely ősileg eladásról, piacról, piaci értékről mitsem tudott, csak termelt jókedvében és minden szabad idejét misztikus eredetű művészi alkotó vágyak kielésére használta fel. Most pedig ezek a háziipari produktumok már szigorú kalkuláció alapján készülnek, kézimunkában szegény iparosállamok (tehát az exportpiac) igényeinek gondos figyelembevételével. Tökés termelési rendünk kellős közepén, ebbe a rendbe nagynehezen, ideig-óráig beleilleszkedő anakronisztikus, primitív módokon él a háziiparunk.

Ami pedig a háziipartól független iparművészetet, mondjuk intellektuális iparművészetet illeti, az hasonló képet mutat, de a legkülönbözőbb helyekről összeszedett elemekkel dolgozik. Látunk jávai batikot részben egy valódi, részben egy mondva csinált népművészet dekoratív elemeivel és a székely népballadákhoz vett literáris tartalommal. Látunk kerámiát, ami hol a közelmúlt német divatjára, hol népies gölönésérmunkákra, hol amerikai néger jazz-romantikára, hol gótikus emlékekre, hol meg egyszerre meglepetésszerűen komoly modern képzőművészekre (Barlach) támaszkodik. Látunk egy tétova keresést, amiben némelyek egy-egy munkában megtalálják egyéniségük egy részét, de sehogy sem találják meg munkájuk célját és haladási irányuk jogosultságát.

Ha mármost a kritika jogával élve, személyek szerint venném vizsgálat alá a kiállítás anyagát és keresném, hogy hol, kinek a részén van a felelősség, melyik művész hol követi el a hibát, mikor válik alkalmatlanná arra, hogy munkáival a kor igényeit szolgálja, nagy általánosságban azt kellene megállapítanom, hogy a hiba nem a művészek belső értékének hiányosságában van, hanem orientációjuknak téves voltában. Engedjük el egymásnak a tanárháesis vállveregető pózt. Ha várunk egy kicsit, majd meg fognak az értékek mutatkozni nyilvánvaló, félreismerhetetlen formában és nem lesz szükség a kimutatásuk céljából arra a hosszadalmas bizonyítási eljárásra, amiből ezek a részben már igen jónevű és a gyerekeipőkől kinőtt művészek bizonyára nem kérnek. Fontosabb most megtudni azt, hogy ha van — aminthogy van — tehetség, van jószándék, van a népies és csak részben korrumpált háziiparban nemes tradíció, akkor hogy van az, hogy a haladás eddig felvett és megtartott iránya mindezt mégis zsákutcába

vezeti és az eltolódás az iparművészet és háziipar produktumai meg a kor követelményei között szinte napról-napra nagyobb lesz?

Az iparművészet keletkezése és a népies háziipar prolongációja egy hiányosság ellenes úlyozására történt. A kezdetleges gépipar nem volt még képes arra, hogy szépet produkáljon, hogy közönségének természetes esztétikai igényeit kielégítse. Ez a hiány azonban szűnőben van, sőt nagyjából már megszűntnek is tekinthetjük. A gyári tömegáru fogalma ma már távolról sines összekapcsolva a «ilánny» és «izléstelen» fogalmával. A gondos előkészítés, a tervezés, modellkészítés, alapos érlelés, ami egy-egy gyári produktum előállítását megelőzi, éppúgy gondoskodik a tárgy szépségéről, mint annak célszerűségéről. A szépség és célszerűség összekapcsolódása az a novum, amit a tökéletesedett gépipar mindennapunk tárgyaiba behozott. Ez a használati érték az az új művészeti elem, ami korunk izlését szükségképpen dominálja. Ahol az iparilag tökéletes produktumok egy új, az előállításban gyökerező szerves szépséget vonultatnak be falaink közé, ott nem sokat remélhet a jövőtől az olyan iparművészet, mely iparilag primitív alkotásaira kívülről, dekoratíve rakja rá az esztétikai értékeket, amiket nem a tárgy lényegéből fejleszt ki, hanem különböző külső forrásokból merít. A hézag, amit az iparművészet betömött, már nincs meg, már szervesen összenőtt. Az ipari forradalom utókövetkezményei, amik az iparművészetet megteremtették és a háziipar életét meghosszabbították, már megszűntek, így ennek a két korjelenségnek a szerepe is visszahívhatatlanul lejátszódott.

Az egyszeri (vagy kevésszeri) kivételre dolgozó iparművész hovatovább el fog tűnni és helyette egy új művésztypust fogunk megismerni: az ipari sokszorosításra tervező művészt. A nagyban előállítandó használati tárgyak esztétikai megformálása, gondos tervezése, modelleken való kipróbálása egészen más munka lesz, mint a mostani kiesinyes, a művészi és ipari másodrendűség érzésével közvetlen eladásra produkálás.

Az ipar és a művészet határai között lézengő iparművész napjai meg vannak számlálva. Helyét az ipari tervező fogja elfoglalni, egy művész, aki teljesen az iparhoz esatlakozik és a használati értékeken keresztül keresi a művészi értékeket. Amíg ez az orientáció hiányzik iparművészeink tevékenységéből, addig a céltalanságnak, a korszerűtlenségnek az az érzése, amit a Károlyi-palota kiállításán és minden mai iparművészeti és háziipari kiállításon érzünk, nem fog megszűnni és azok az értékek, amelyeket ma még a hibás felszín alatt biztatóan meg lehet találni, mindjobban el fognak színtelenedni, ki fognak veszni.

HÁY GYULA